

Enseignements du recensement de 1999¹

*Gubry Patrick
Lortic Bernard
Grenèche Gilles
Lê Van Thanh
Lê Thi Huong
Trần Thị Thanh Thủy
Nguyễn Thị Thiêng
Phạm Thủy Hương
Vu Hoàng Ngân
Nguyễn Thế Chinh*

Le recensement est un outil irremplaçable pour l'étude des migrations (changement de résidence), au niveau géographique le plus fin, puisqu'il est par vocation exhaustif aux erreurs de collecte près. À partir d'un recensement, il est plus facile d'étudier l'immigration dans une zone donnée (qui concentre les immigrants), que l'émigration à partir de la même zone (qui disperse les émigrants entre toutes les unités administratives du pays, voire tous les pays du monde).

À Hô Chi Minh Ville, si l'on prend la population âgée de cinq ans ou plus en 1999, 83,7 % résidaient déjà dans le même arrondissement en 1994, cinq ans auparavant, 6,7 % résidaient dans un autre arrondissement de HCMV, 9,3 % résidaient dans une autre province et 0,2 % à l'étranger.

---

¹ Ce chapitre reprend la partie concernant les migrations du rapport d'étape issu de l'analyse des données du recensement de 1999, établi par l'équipe du projet (Gubry & al., 2002).

Pour une analyse démographique rapide, une approche de l'imagerie satellitaire, les cartes des unités administratives de Hô Chi Minh Ville et de Hanoi jusqu'au niveau du *phuong* et du *xa*, la population et la superficie de ces unités, les cartes des densités de population, nous renvoyons à ce document.

À Hanoi, les chiffres correspondants sont les suivants : 87,7 % des habitants résidaient dans le même arrondissement de Hanoi en 1999 qu'en 1994, 4,0 % résidaient dans un autre arrondissement de Hanoi, 8,0 % résidaient dans une autre province et 0,3 % à l'étranger. Globalement, la population apparaît un peu plus « stable » à Hanoi, dont le taux de croissance serait légèrement inférieur à celui de Hô Chi Minh Ville.

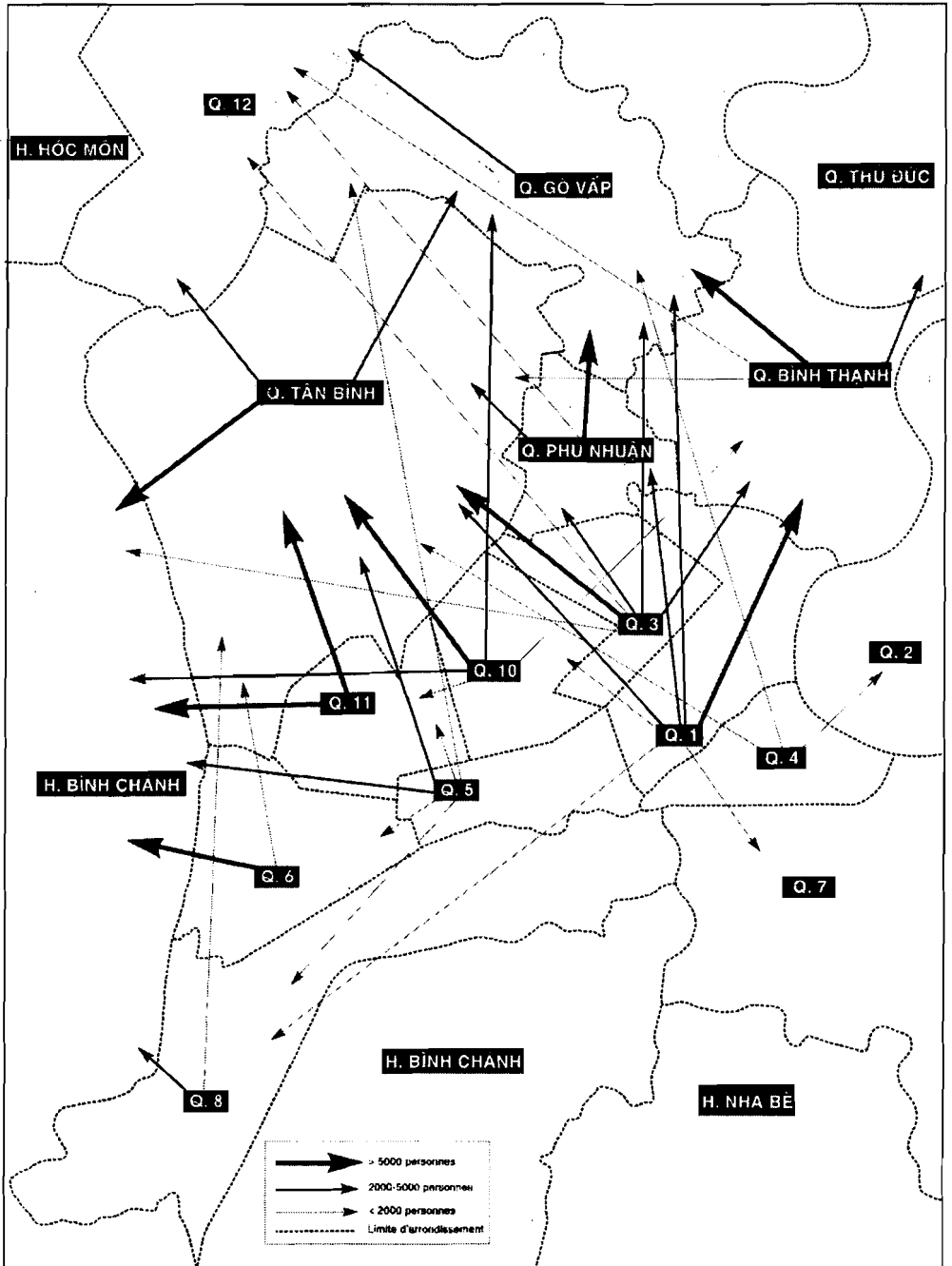
Selon les conditions locales dans les divers pays et les spécificités des villes, les immigrants dans les grandes agglomérations se dirigent prioritairement soit vers le centre, soit vers la périphérie. Au Viêt-nam, les immigrants se dirigent très clairement de manière préférentielle vers les arrondissements situés en périphérie immédiate du centre, aussi bien à Hô Chi Minh Ville qu'à Hanoi. A HCMV, 62,3 % des immigrants entre 1994 et 1999 résident dans les sept arrondissements suivants (par ordre décroissant d'importance, en comptant les arrondissements qui accueillent au moins 5 % des migrants) : Tân Bình, Gò Vấp, Thủ Đức, Bình Chánh, Bình Thạnh, 12e et 9e. Trois des arrondissements « urbains » (*quận*) périphériques figurent dans cette liste (Thủ Đức, 12e et 9e). A Hanoi, 70,7 % des immigrants durant la même période résident dans les cinq arrondissements suivants : Đông Đa, Cầu Giấy, Hai Bà Trưng, Thanh Xuân et Từ Liêm. Deux des arrondissements (*quận*) périphériques sont concernés ici (Cầu Giấy et Thanh Xuân).

Le recensement de population se prête aussi à l'étude des migrations intra-urbaines; à l'intérieur des grandes limites administratives de Hô Chi Minh Ville et de Hanoi.

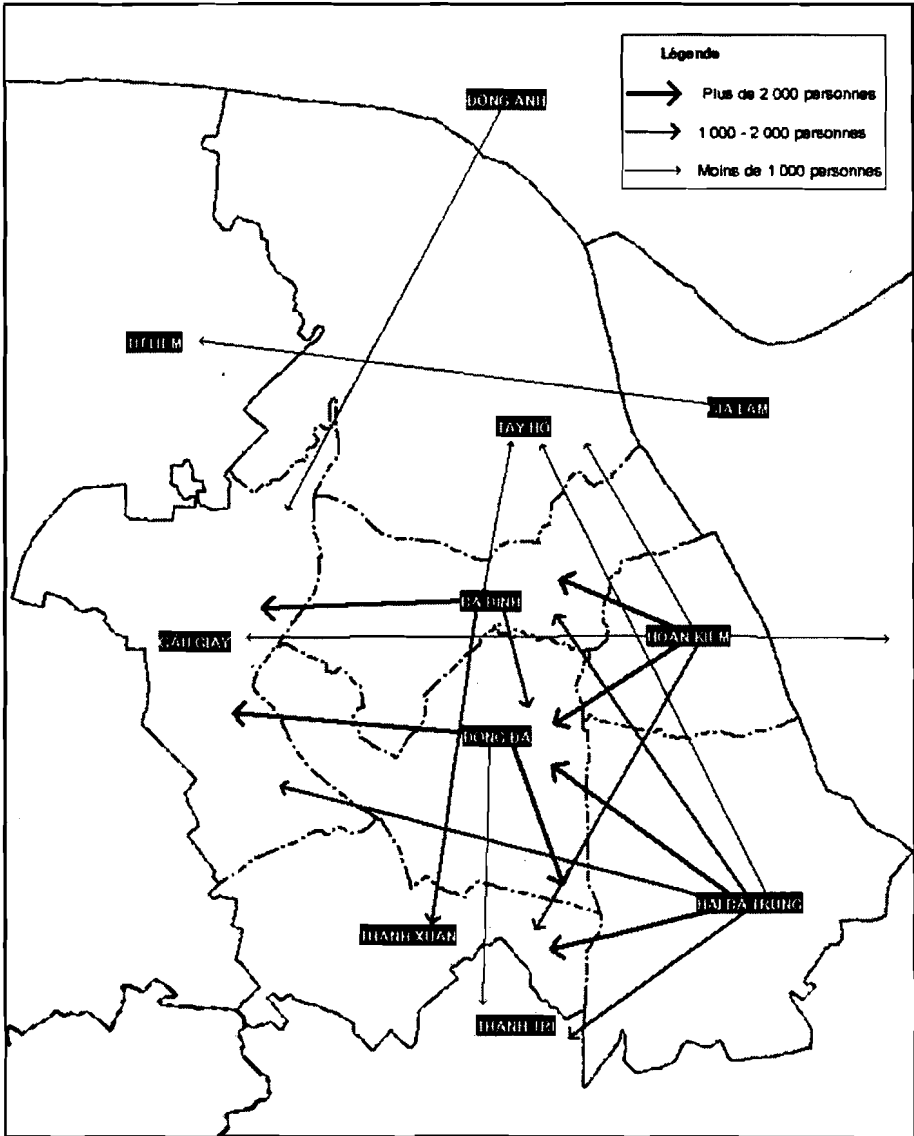
Dans l'une et l'autre ville les mouvements ne sont significatifs que dans les arrondissements centraux et dans les arrondissements immédiatement périphériques (tableaux 1 et 2). Les zones rurales ne sont guère touchées entre 1994 et 1999, quand on examine les déplacements de la population âgée de 5 ans ou plus, qu'il s'agisse des arrondissements de Cu Chi, de Nha Be ou de Cần Giuộc (à Hô Chi Minh Ville) ou de l'arrondissement de Sóc Sơn (à Hanoi). Nous allons donc porter l'attention sur les mouvements se produisant dans le centre (figures 1 et 2).

Les mouvements dessinés par les soldes migratoires sont centrifuges, du centre vers la périphérie, conduisant à un « desserrement » de la population, conséquence de l'augmentation du prix du foncier au centre-ville et secondairement de certaines opérations de relocalisation menées par les pouvoirs publics.

À Hô Chi Minh Ville, les zones les plus anciennement urbanisées sont devenues des zones de départ des migrations intra-urbaines ; il s'agit surtout des arrondissements 1, 3, 10 (zone de Sài Gòn), 5, 6, 11 (zone de Chợ Lớn), Bình Thạnh, Phú Nhuận (zone de Gia Định).

Figure 1 : Hô Chi Minh Ville. Principaux mouvements migratoires intra-urbains au niveau des arrondissements entre 1994 et 1999 (population âgée de 5 ans ou plus en 1999 ; soldes de plus de 1 000 personnes)

Figure 2 : Hanoi. Principaux mouvements migratoires intra-urbains au niveau des arrondissements entre 1994 et 1999 (population âgée de 5 ans ou plus en 1999 ; soldes de plus de 500 personnes)

Les arrondissements d'arrivée se situent dans la très proche périphérie de ces arrondissements centraux, qu'ils soient « urbains » comme Tân Bình (terrains agricoles et terrains militaires nouvellement lotis, lotissements collectifs) ou semi-urbains comme le 12e arrondissement (maisons individuelles), ou encore « ruraux » comme Binh Chanh (nouvelles zones industrielles et lotissements collectifs avec une urbanisation très rapide). On observe aussi une attraction des zones « nouvelles », offrant de nombreux emplois industriels, comme Thu Duc, l'arrondissement 7 ou encore l'arrondissement 2 à vocation résidentielle avec le projet de Thu Thiêm par exemple. Cependant les conséquences du développement du projet « Saigon South » sur le 7e arrondissement et les arrondissements de Nha Be et de Binh Chanh ne sont pas encore visibles durant la période d'observation.

Le 8e arrondissement et celui de Binh Thanh constituent à la fois des zones d'immigration et d'émigration. L'explication de ces mouvements demanderait une analyse au niveau des *phuong*, certains d'entre eux étant des zones de départ et d'autres des zones d'accueil, mais ces arrondissements constituent aussi des zones de transit vers des arrondissements plus éloignés du centre comme Go Vập (pour Binh Thanh) et Binh Chanh (pour le 8e arrondissement) au fur et à mesure de l'augmentation des prix du foncier.

Enfin, le 4e arrondissement apparaît comme exclusivement « répulsif » entre 1994 et 1999. Cet arrondissement connaît alors de sérieux problèmes d'environnement, entre la zone portuaire et les nombreux établissements industriels.

À Hanoi, le phénomène de desserrement de la population se fait également sentir dans les arrondissements centraux les plus anciens (Hoan Kiêm et Ba Đình), où les prix du foncier sont devenus prohibitifs. Mais l'évolution est différenciée dans les autres arrondissements centraux. L'arrondissement de Hai Ba Trung connaît une certaine désaffection au bénéfice de celui de Đông Da réputé de meilleur « standing » et plus proche du centre, sans que les prix y aient atteint les niveaux relevés dans les quartiers anciens. Il s'agirait d'un phénomène de sélection de la population lié à une différenciation croissante des revenus. Đông Da apparaît ainsi comme une zone de transit, recevant des migrants en provenance des arrondissements centraux et de Hai Ba Trung et en envoyant d'autres, moins fortunés, dans les arrondissements périphériques de Cầu Giấy et de Thanh Tri.

De manière générale, les arrondissements situés en proche périphérie du centre sont des zones d'immigration : Thanh Tri, Thanh Xuân, Cầu Giấy et Tây Hồ. Parmi eux se trouvent les trois arrondissements « urbains » récents².

² L'arrondissement de Thanh Xuân est un cas particulier, dans la mesure où il est issu d'une scission de l'arrondissement « urbain » de Đông Da, tout en intégrant quelques *xa* ruraux en périphérie.

En conclusion

L'examen de quelques indicateurs démographiques saillants des agglomérations de Hô Chi Minh Ville et de Hanoi montre de très fortes convergences, qui peuvent paraître surprenantes au premier abord pour deux cités que bien des caractéristiques socio-économiques et géographiques différencient par ailleurs, mais il existe également quelques spécificités.

Le principal trait commun relevé ici dans les deux agglomérations est le « desserrement » récent de la population des quartiers centraux en direction de la proche périphérie.

Les mobilités intra-urbaines apparaissent en grande partie comme des phénomènes nouveaux dans la mesure où elles sont très certainement liées à la récente libéralisation économique et à la différenciation sociale qui en résulte progressivement.

L'un et l'autre de ces phénomènes s'inscrivent dans un processus de recomposition urbaine, dont les conséquences en matière d'infrastructures et de transports urbains par exemple, particulièrement en zone périurbaine, restent à être appréhendées dans toute leur ampleur.

Références

General Statistics Office, 2000, Dữ liệu và kết quả điều tra mẫu 3% Tổng điều tra Dân số và Nhà ở/ Data and results from the 3% sample of the Population and Housing Census, 1/4/1999. Hanoi: Central Data Processing Centre. [*1 cédérom avec les données brutes et un manuel de 71 pages*]

Gubry Patrick, Lortic Bernard, Grenèche Gilles, Lê Van Thanh, Lê Thi Huong, Trần Thị Thanh Thủy, Nguyễn Thị Thiêng, Phạm Thủy Hương, Vu Hoang Ngân, Nguyễn Thế Chính, 2002, Hồ Chí Minh Ville et Hanoi : Population et migrations intra-urbaines. Séminaire « Regards croisés sur Hanoi : Transition, spécificité urbaine et choix de développement », Hanoi (12-14 novembre 2002), 42 p.

Nouv. réf. : Gubry Patrick, Lortic Bernard, Grenèche Gilles, Lê Văn Thành, Lê Thị Hương, Trần Thị thanh Thủy, Nguyễn Thị Thiêng, Phạm Thúy Hương, Vũ Hoàng Ngân, Nguyễn Thế Chính, 2002, Thành phố Hồ Chí Minh và Hà Nội : Dân số và di dân nội thị. Hội thảo « Hà Nội thành phố đặc thù và những lựa chọn cho phát triển », Hà Nội (12-14 tháng 11 năm 2002), 42 tr.

Tổng cục Thống kê Việt Nam, 2001, Kết quả điều tra toàn bộ về Dân số và Nhà ở 1/4/1999. Cả nước. Hà Nội, 1 CD-ROM + tài liệu hướng dẫn.

Nouv. réf. : General Statistics Office Vietnam (GSO), 2001, Completed census results of the Population and Housing Census 1/4/1999. Whole country. Hanoi, 1 CD-ROM + user's guide 52 p.

Tableau 1 : HCMV. Population âgée de 5 ans ou plus selon l'arrondissement de résidence à HCMV au 31 mars 1994 et au 31 mars 1999

Arrondissement de résidence au 31 mars 1999	Total déclaré	Arrondissement de résidence au 31 mars 1994											
		1 ^{er}	3 ^e	4 ^e	5 ^e	6 ^e	8 ^e	10 ^e	11 ^e	Go Vấp	Tân Bình	Bình Thạnh	Phu Nhuận
HCMV	4216184	225847	217298	180346	196252	226514	288177	219382	221848	212415	428155	344501	165239
1 ^{er}	197685	190673	1297	683	675	185	313	610	219	215	454	894	507
3 ^e	191952	2000	183006	419	806	183	361	1360	271	211	758	769	799
4 ^e	169671	1415	596	165017	299	77	253	257	119	117	243	355	178
5 ^e	181152	1347	852	326	171514	795	1015	1436	1176	106	498	374	231
6 ^e	219218	574	425	251	1828	209100	1075	1103	2291	96	664	307	206
8 ^e	286601	1489	1051	792	2607	1863	273719	1147	716	156	452	375	243
10 ^e	204481	1615	2325	394	2214	489	593	192087	727	275	1031	631	542
11 ^e	208884	763	702	369	2965	1709	702	2114	196634	139	1188	279	207
Go Vấp	241730	4593	5035	1186	1317	422	681	2807	622	202200	5312	7366	7552
Tân Bình	454285	4377	9420	1724	4664	2516	1763	7992	9863	1341	398661	2927	4611
Bình Thạnh	343855	7368	3661	1239	1360	466	594	1751	591	1312	1651	317651	2901
Phu Nhuận	156890	2676	3100	318	577	214	212	852	249	507	1248	2656	143285
2 ^e	87299	921	515	1261	274	77	183	211	98	109	289	1090	244
7 ^e	93931	1172	479	3315	450	125	884	384	125	103	253	447	200
9 ^e	113302	667	662	565	448	183	252	361	119	201	406	1237	332
12 ^e	129831	944	1176	518	484	357	402	1005	405	3412	3844	1649	1339
Thu Đức	155822	1103	889	516	419	186	324	490	197	405	644	3653	553
Củ Chi	227395	296	198	124	159	111	90	203	116	162	490	264	134
Hóc Môn	177158	677	563	334	343	224	238	492	260	886	1467	673	506
Bình Chánh	268274	1041	1272	709	2763	7203	4389	2608	7014	412	8465	794	623
Nhà Bè	55561	91	52	260	52	21	91	83	29	32	82	66	22
Cần Giu	51207	45	22	26	34	8	43	29	7	18	55	44	24

Arrondissement de résidence au 31 mars 1994 (suite)										
2°	7°	9°	12°	Thu Duc	Cu Chi	Hoc Môn	Binh Chanh	Nha Be	Cần Gio	Non déclaré
83435	87062	108995	113784	150240	229961	173910	234532	56652	51639	2157
50	63	40	13	226	205	133	127	66	37	56
37	51	32	19	261	227	124	140	88	30	60
75	164	14	3	111	83	66	106	105	18	27
71	57	49	24	153	618	114	233	65	98	57
15	27	25	28	97	168	128	741	52	17	299
246	255	82	40	124	143	97	754	167	83	383
302	127	135	80	203	282	156	164	69	40	342
107	78	82	71	99	213	83	315	55	10	118
131	147	80	361	682	332	489	240	132	43	157
161	248	112	304	730	1124	605	811	197	134	260
271	123	261	106	1051	477	361	382	194	84	50
39	38	54	48	333	142	167	79	58	38	14
81536	64	77	9	147	55	15	36	56	32	9
28	85241	15	6	123	53	41	74	348	65	99
16	65	107318	45	1	133	91	81	80	39	18
43	45	64	112251	310	365	851	258	74	35	27
185	58	485	99	144926	241	183	160	73	33	93
13	27	2	101	135	224209	446	85	24	6	12
10	60	17	50	198	523	169300	279	45	13	29
73	92	32	107	250	295	422	229407	250	53	47
10	8	13	14	52	31	29	53	54387	83	0
16	24	6	5	28	42	9	7	67	50648	0

Tableau 2 : Hanoi. Population âgée de 5 ans ou plus selon l'arrondissement de résidence à Hanoi au 31 mars 1994 et au 31 mars 1999

Arrondissement de résidence au 31 mars 1999	Total déclaré	Arrondissement de résidence au 31 mars 1994												
		Ba Dinh	Hoan Kiem	Hai Ba Trung	Dong Da	Tay Ho	Thanh Xuan	Cau Giay	Soc Son	Dong Anh	Gia Lam	Tu Liem	Thanh Tri	Non déclaré
Hanoi	2268439	176339	161103	301150	272125	78225	99292	72081	218692	234003	293532	159411	202486	2586
Ba Dinh	172453	160865	3424	2163	3316	470	395	373	127	204	385	552	179	223
Hoan Kiem	147975	871	143692	1440	1143	85	131	82	53	89	190	103	96	321
Hai Ba Trung	296827	1586	3711	284445	3812	169	658	217	229	412	579	366	643	487
Dong Da	271125	5236	5349	5542	249611	404	1249	566	372	608	783	895	510	522
Tay He	80513	1208	831	649	827	76292	58	71	66	80	97	283	51	150
Thanh Xuan	111251	2044	1413	3024	6775	222	95297	454	271	293	395	557	508	293
Cau Giay	81398	2905	1057	1215	3127	306	537	69704	466	678	565	646	192	35
Soc Son	217364	45	64	69	179	18	99	74	216172	169	144	282	49	45
Dong Anh	232528	127	132	106	232	15	73	62	257	230512	304	562	146	59
Gia Lam	294522	437	712	549	980	72	123	90	311	419	289591	910	328	251
Tu Liem	158235	616	384	377	836	126	312	270	272	440	314	154080	208	54
Thanh Tri	204248	399	334	1571	1287	46	360	118	96	99	185	175	199578	146

Thông tin rút ra từ cuộc Tổng điều tra Dân số và Nhà ở năm 1999¹

*Gubry Patrick
Lortic Bernard
Grenèche Gilles
Lê Văn Thành
Lê Thị Hương
Trần Thị Thanh Thủy
Nguyễn Thị Thiêng
Phạm Thúy Hương
Vũ Hoàng Ngân
Nguyễn Thế Chinh*

Điều tra dân số là một công cụ không thể thay thế trong nghiên cứu di chuyển (thay đổi nơi cư trú) trên địa bàn thật nhỏ vì nó giúp loại bỏ những sai sót thường xảy ra khi thu thập số liệu. Dựa trên kết quả điều tra dân số, việc nghiên cứu tình hình nhập cư vào một khu vực cho trước (khu vực tập trung người nhập cư) sẽ dễ hơn nghiên cứu tình hình xuất cư cũng từ khu vực này (vì người xuất cư phân bố rải rác trên khắp đất nước, thậm chí ở nước ngoài).

Tại TP. Hồ Chí Minh, nếu ta xét những người từ 5 tuổi trở lên vào năm 1999, thì 83,7% không thay đổi quận sinh sống kể từ năm 1994 (từ 5 năm trước), 6,7% đã từng sống ở một quận khác của TP. Hồ Chí Minh, 9,3% đã từng sống ở một tỉnh khác và 0,2% đã từng sống ở nước ngoài.

---

¹ Chương này lấy lại phần liên quan đến các luồng di dân trong báo cáo phân tích số liệu thống kê của cuộc Tổng điều tra dân số năm 1999 do nhóm nghiên cứu dự án viết (Gubry và các cộng sự, 2002). Khi cần phân tích dân số nhanh chóng, tiếp cận hình ảnh vệ tinh, bản đồ đơn vị hành chính ở TP. Hồ Chí Minh và Hà Nội đến cấp phường, xã, dữ liệu về dân số và diện tích của mỗi đơn vị hành chính, bản đồ mật độ dân số, chúng tôi đều tham khảo tài liệu này.

Tại Hà Nội, tỷ lệ tương ứng như sau: 87,7% vẫn sống trong một quận từ 1994 đến 1999, 4,0% đã từng sống ở quận khác của thủ đô, 8,0% đã từng sống ở một tỉnh khác và 0,3% đã từng sống ở nước ngoài. Nhìn chung, dân số ở Hà Nội tương đối ổn định với tỷ lệ tăng trưởng thấp hơn một chút so với tỷ lệ tăng trưởng ở TP. Hồ Chí Minh.

Việc người nhập cư ở các đô thị lớn lựa chọn khu vực trung tâm hay vùng ven đô tùy thuộc vào điều kiện cụ thể của mỗi quốc gia và đặc trưng của mỗi thành phố. Ở Việt Nam, dù tại TP. Hồ Chí Minh hay Hà Nội, luồng người nhập cư đổ về vùng ven ngay sát khu vực trung tâm thể hiện rất rõ nét. Ở TP. Hồ Chí Minh, 62,3% người nhập cư từ năm 1994 đến năm 1999 cư trú ở một trong 7 quận sau (xếp theo thứ tự giảm dần, và mỗi quận tiếp nhận ít nhất 5% số người nhập cư): Tân Bình, Gò Vấp, Thủ Đức, Bình Chánh, Bình Thạnh, Quận 12 và Quận 9. Ba trong số năm quận ven đô có tên trong danh sách này là Thủ Đức, Quận 12 và Quận 9. Ở Hà Nội, 70,7% người nhập cư trong giai đoạn 1994-1999 chọn một trong 5 quận/huyện sau: Đống Đa, Cầu Giấy, Hai Bà Trưng, Thanh Xuân và Từ Liêm. Trong số ba quận/huyện ven đô, có hai quận được người nhập cư chọn đến ở nhiều là Cầu Giấy và Thanh Xuân.

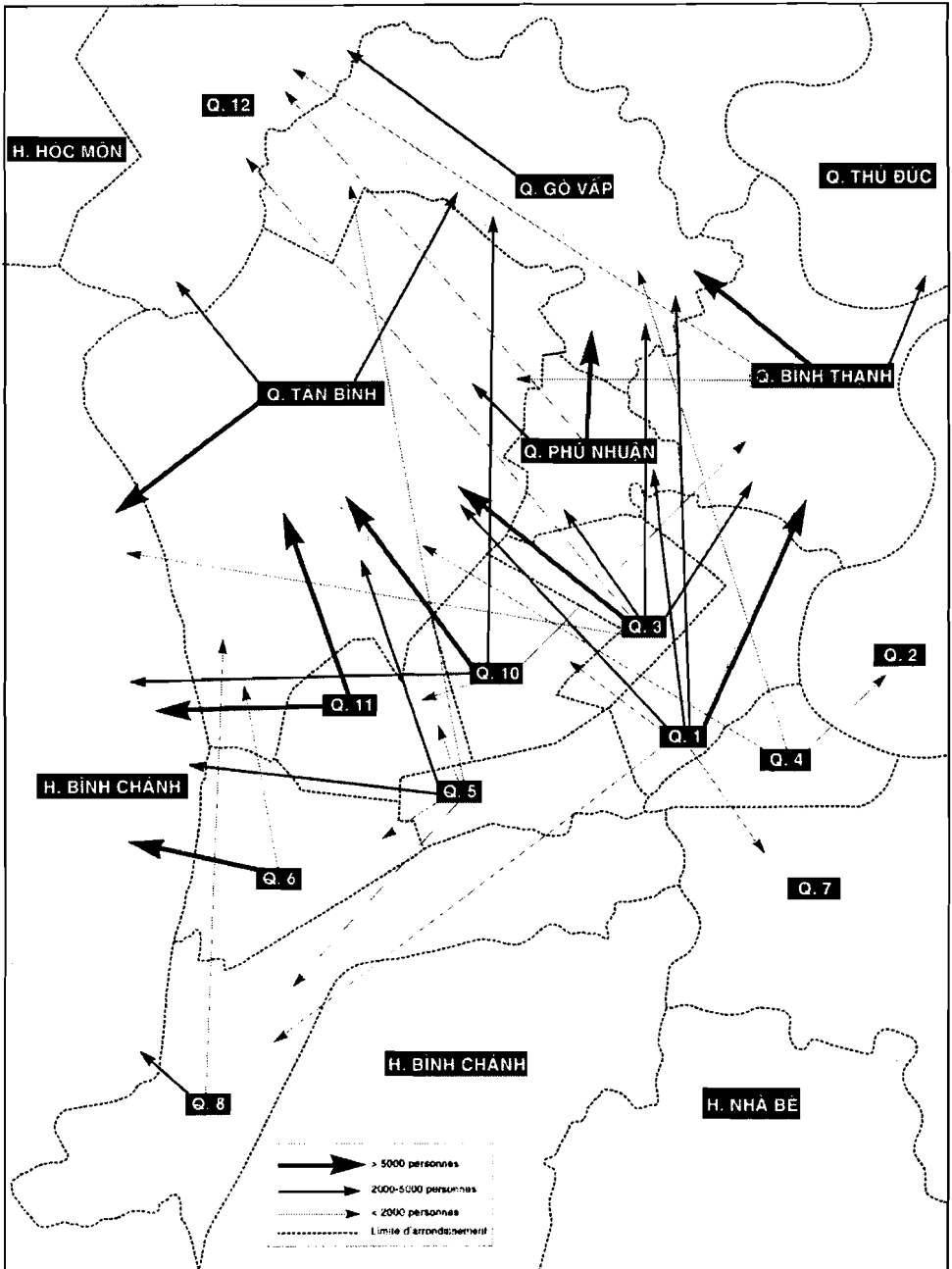
Kết quả điều tra dân số cũng giúp ích cho công tác nghiên cứu di chuyển nội thị ở TP. Hồ Chí Minh và Hà Nội.

Ở cả hai thành phố, luồng di chuyển chi thể hiện rõ nét ở các quận trung tâm và quận ven trung tâm (*Bảng 1 và 2*). Khi xem xét vấn đề chuyển cư ở những người từ 5 tuổi trở lên trong giai đoạn từ 1994 đến 1999, thì ta nhận thấy khu vực nông thôn không bị ảnh hưởng dù ở huyện Củ Chi, Nhà Bè hay Cần Giuộc (ở TP. Hồ Chí Minh) hay huyện Sóc Sơn (ở Hà Nội). Vì vậy, ở đây, chúng tôi chỉ xét hoạt động di chuyển diễn ra ở khu vực trung tâm (*Hình 1 và 2*).

Nghiên cứu tăng trưởng cơ học cho thấy luồng di chuyển đi theo hướng ly tâm, từ khu vực trung tâm ra vùng ven. Điều này dẫn đến hiện tượng «giãn dân». Nguyên nhân là do giá đất ở khu vực trung tâm tăng cao và do một số chương trình tái định cư của chính quyền các cấp.

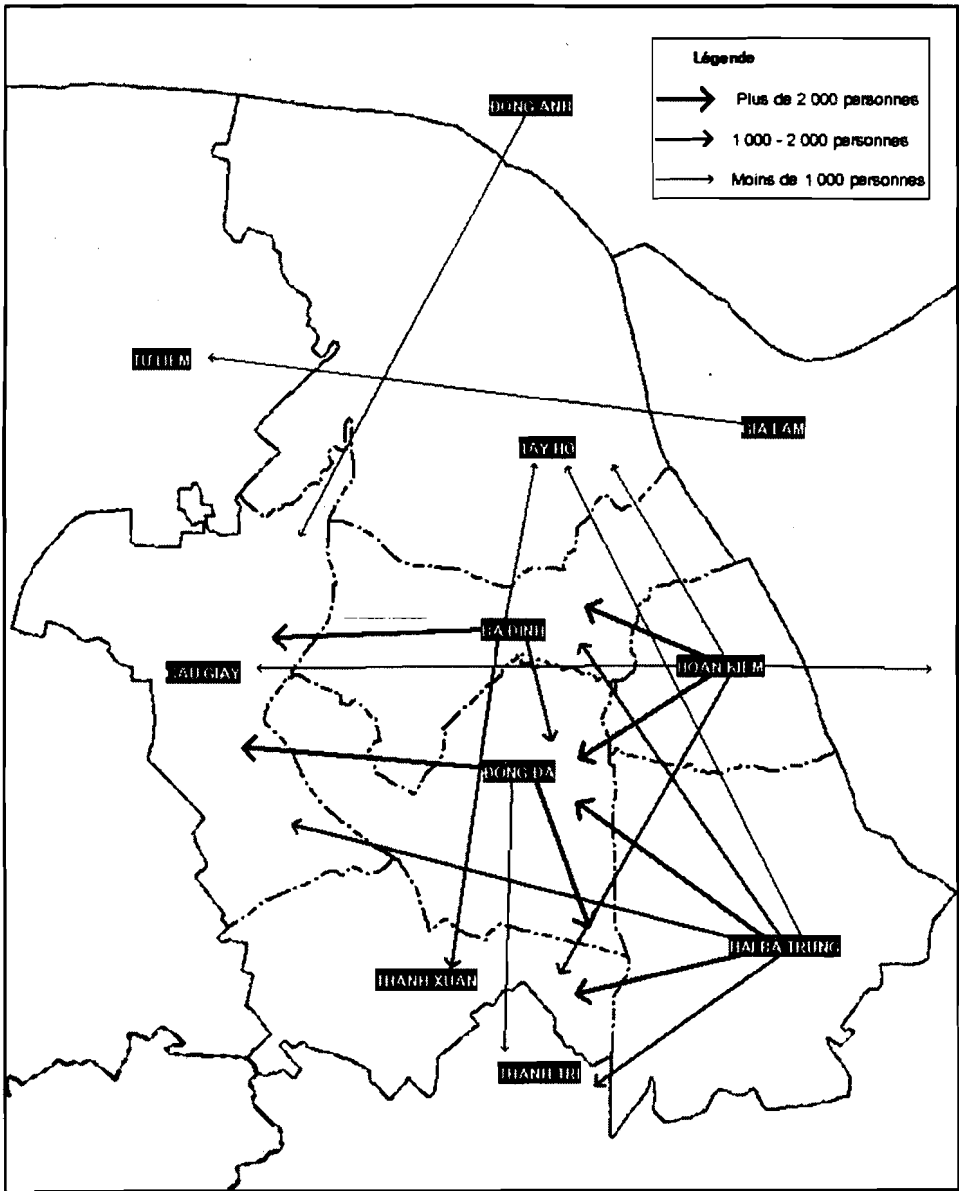
Tại TP. Hồ Chí Minh, những khu đô thị lâu đời nhất như các quận 1, 3, 10 (khu Sài Gòn), 5, 6, 11 (khu Chợ Lớn), Bình Thạnh, Phú Nhuận (khu Gia Định) đã trở thành nơi xuất cư của di chuyển nội thị.

Nơi chuyển cư đến nằm ở vùng ven sát với các quận trung tâm, đó là những quận «đô thị» như Tân Bình (đất nông nghiệp và đất quân sự được phân thành lô, khu tập thể) hay quận bán đô thị như quận 12 (nhà riêng) hay như huyện Bình Chánh (các khu công nghiệp mới xây, khu nhà tập thể với tốc độ đô thị hoá rất nhanh). Các quận «mới» cũng có sức hấp dẫn đối với người nhập cư vì có nhiều việc làm công nghiệp, ví dụ Thủ Đức, quận 7 hay quận 2 được quy hoạch thành khu dân cư với dự án Thủ Thiêm. Tuy nhiên, trong giai đoạn nghiên cứu, dự án «Nam Sài Gòn» vẫn chưa có tác động rõ nét lên quận 7 và hai huyện Nhà Bè, Bình Chánh.

Hình 1 : TP. Hồ Chí Minh. Những hướng di chuyển chính ở cấp quận từ năm 1994 đến năm 1999

(Những người từ 5 tuổi trở lên vào năm 1999; tăng trưởng cơ học trên 1.000 người)

Hình 2 : Hà Nội. Những hướng di chuyển chính ở cấp quận từ năm 1994 đến năm 1999

(Những người từ 5 tuổi trở lên vào năm 1999; tăng trưởng cơ học trên 500 người)

Quận 8 và quận Bình Thạnh vừa là nơi nhập cư cũng vừa là nơi xuất cư. Để giải thích hiện tượng này cần phải phân tích ở cấp phường: một số phường là nơi xuất cư, còn số khác lại là nơi tiếp nhận người nhập cư. Ngoài ra, hai quận này cũng còn là nơi «quá cảnh» để chuyển ra những quận xa trung tâm hơn như Gò Vấp (đối với những người ở Bình Thạnh) và Bình Chánh (đối với quận 8) khi giá đất tăng lên.

Còn quận 4 có vẻ như là quận thuần xuất cư từ năm 1994 đến năm 1999. Quận này gặp phải nhiều vấn đề nghiêm trọng về môi trường do nằm giữa khu vực cảng và khu vực có nhiều cơ sở công nghiệp.

Tại Hà Nội, hiện tượng giãn dân cũng thể hiện khá rõ nét ở các quận trung tâm lâu đời, có giá đất quá cao (Hoàn Kiếm và Ba Đình). Tại các quận trung tâm khác, tình hình lại khác. Một số người rời quận Hai Bà Trưng để chuyển sang quận Đống Đa được xem là quận «sang» hơn và gần trung tâm, dù vậy giá đất ở đây cũng bằng với mức giá ở những quận trung tâm lâu đời. Có thể xem đây là hiện tượng chọn lọc nơi ở của người dân do chênh lệch thu nhập ngày càng tăng. Quận Đống Đa có thể được xem là nơi «luân chuyển»: quận tiếp nhận những người di chuyển đến từ các quận trung tâm và quận Hai Bà Trưng, đồng thời đẩy những người có thu nhập thấp hơn ra các quận ven như Cầu Giấy và huyện Thanh Trì.

Nhìn chung, những quận/huyện ven nằm sát khu trung tâm như Thanh Trì, Thanh Xuân, Cầu Giấy và Tây Hồ là nơi đến. Trong số những quận này có 3 quận «đô thị» mới².

---

² Quận Thanh Xuân là một trường hợp đặc biệt vì nó gồm một phần của quận Đống Đa tách ra và phần còn lại lấy từ một số xã ngoại thành.

Kết luận

Việc xem xét một vài chỉ số nhân khẩu học quan trọng của TP. Hồ Chí Minh và Hà Nội cho thấy nhiều điểm tương đồng giữa hai thành phố. Thoạt đầu, điều này rất đáng ngạc nhiên vì hai thành phố có nhiều đặc điểm địa lý, kinh tế - xã hội khác nhau và cả hai có những điểm đặc thù rất riêng.

Điểm chung nổi bật nhất của hai thành phố, theo ghi nhận của chúng tôi, là hiện tượng giãn dân trong thời gian gần đây, người dân ở các quận trung tâm chuyển dần ra vùng ven sát khu trung tâm.

Vấn đề di chuyển nội thị xuất hiện như một hiện tượng mới bởi lẽ có sự liên hệ mật thiết với tự do hoá kinh tế trong thời gian gần đây và sự phân hoá trong xã hội vốn là kết quả của tự do hoá kinh tế.

Hai hiện tượng nêu trên nằm trong quá trình tái kết cấu đô thị mà hậu quả của nó, đơn cử như về cơ sở hạ tầng và giao thông đô thị, đặc biệt đối với những vùng ven đô, cần phải được quan tâm đúng mức.

Tài liệu tham khảo

Tổng cục Thống kê/General Statistics Office, 2000, Dữ liệu và kết quả điều tra mẫu 3% tổng điều tra dân số và nhà ở, 1/4/1999/Data and results from the 3% sample of the Population and Housing Census, 1/4/1999. Hanoi: Central Data Processing Centre. [1 đĩa CD với số liệu thô và một tài liệu hướng dẫn 71 trang]

Gubry Patrick, Lortic Bernard, Grenèche Gilles, Lê Van Thanh, Lê Thi Huong, Trần Thị Thanh Thủy, Nguyễn Thị Thiêng, Phạm Thủy Hương, Vu Hoang Ngân, Nguyễn Thế Chinh, 2002, Hồ Chí Minh Ville et Hanoi : Population et migrations intra-urbaines. Séminaire « Regards croisés sur Hanoi : Transition, spécificité urbaine et choix de développement », Hanoi (12-14 novembre 2002), 42 p.

Tài liệu mới: Gubry Patrick, Lortic Bernard, Grenèche Gilles, Lê Văn Thành, Lê Thị Hương, Trần Thị thanh Thủy, Nguyễn Thị Thiêng, Phạm Thúy Hương, Vũ Hoàng Ngân, Nguyễn Thế Chinh, 2002, thành phố Hồ Chí Minh và Hà Nội: Dân số và di dân nội thị. Hội thảo «Hà Nội thành phố đặc thù và những lựa chọn cho phát triển», Hà Nội (12-14 tháng 11 năm 2002), 42 tr.

Tổng cục Thống kê Việt Nam, 2001, Kết quả điều tra toàn bộ về dân số và nhà ở 1/4/1999. Cả nước. Hà Nội, 1 CD-ROM + tài liệu hướng dẫn.

Tài liệu mới: General Statistics Office Vietnam (GSO), 2001, Completed census results of the Population and Housing Census 1/4/1999. Whole country. Hanoi, 1 CD-ROM + user's guide 52 p.

Bảng 1: Thành phố Hồ Chí Minh. Phân bố dân số từ 5 tuổi trở lên theo quận cư trú ở Thành phố Hồ Chí Minh vào ngày 31 tháng 3 năm 1994 và ngày 31 tháng 3 năm 1999

Quận cư trú vào ngày 31 tháng 3 năm 1999	Tổng số người phỏng vấn	Quận cư trú vào ngày 31 tháng 3 năm 1994											
		1	3	4	5	6	8	10	11	Gò Vấp	Tân Bình	Bình Thạnh	Phú Nhuận
TP. Hồ Chí Minh	4216184	225847	217298	180346	196252	226514	288177	219382	221848	212415	428155	344501	165239
1	197685	190673	1297	683	675	185	313	610	219	215	454	894	507
3	191952	2000	183006	419	806	183	361	1360	271	211	758	769	799
4	169671	1415	596	165017	299	77	253	257	119	117	243	355	178
5	181152	1347	852	326	171514	795	1015	1436	1176	106	498	374	231
6	219218	574	425	251	1828	209100	1075	1103	2291	96	664	307	206
8	286601	1489	1051	792	2607	1863	273719	1147	716	156	452	375	243
10	204481	1615	2325	394	2214	489	593	192087	727	275	1031	631	542
11	208884	763	702	369	2965	1709	702	2114	196634	139	1188	279	207
Gò Vấp	241730	4593	5035	1186	1317	422	681	2807	622	202200	5312	7366	7552
Tân Bình	454285	4377	9420	1724	4664	2516	1763	7992	9863	1341	398661	2927	4611
Bình Thạnh	343855	7368	3661	1239	1360	466	594	1751	591	1312	1651	317651	2901
Phú Nhuận	156890	2676	3100	318	577	214	212	852	249	507	1248	2656	143285
2	87299	921	515	1261	274	77	183	211	98	109	289	1090	244
7	93931	1172	479	3315	450	125	884	384	125	103	253	447	200
9	113302	667	662	565	448	183	252	361	119	201	406	1237	332
12	129831	944	1176	518	484	357	402	1005	405	3412	3844	1649	1339
Thủ Đức	155822	1103	889	516	419	186	324	490	197	405	644	3653	553
Củ Chi	227395	296	198	124	159	111	90	203	116	162	490	264	134
Hóc Môn	177158	677	563	334	343	224	238	492	260	886	1467	673	506
Bình Chánh	268274	1041	1272	709	2763	7203	4389	2608	7014	412	8465	794	623
Nhà Bè	55561	91	52	260	52	21	91	83	29	32	82	66	22
Cần Giờ	51207	45	22	26	34	8	43	29	7	18	55	44	24

Di chuyển đã sống tốt hơn

Quận cư trú vào ngày 31 tháng 3 năm 1994 (tiếp theo)										
2	7	9	12	Thủ Đức	Củ Chi	Hóc Môn	Bình Chánh	Nhà Bè	Cần Giờ	Không khai báo
83435	87062	108995	113784	150240	229961	173910	234532	56652	51639	2157
50	63	40	13	226	205	133	127	66	37	56
37	51	32	19	261	227	124	140	88	30	60
75	164	14	3	111	83	66	106	105	18	27
71	57	49	24	153	618	114	233	65	98	57
15	27	25	28	97	168	128	741	52	17	299
246	255	82	40	124	143	97	754	167	83	383
302	127	135	80	203	282	156	164	69	40	342
107	78	82	71	99	213	83	315	55	10	118
131	147	80	361	682	332	489	240	132	43	157
161	248	112	304	730	1124	605	811	197	134	260
271	123	261	106	1051	477	361	382	194	84	50
39	38	54	48	333	142	167	79	58	38	14
81536	64	77	9	147	55	15	36	56	32	9
28	85241	15	6	123	53	41	74	348	65	99
16	65	107318	45	1	133	91	81	80	39	18
43	45	64	112251	310	365	851	258	74	35	27
185	58	485	99	144926	241	183	160	73	33	93
13	27	2	101	135	224209	446	85	24	6	12
10	60	17	50	198	523	169300	279	45	13	29
73	92	32	107	250	295	422	229407	250	53	47
10	8	13	14	52	31	29	53	54387	83	0
16	24	6	5	28	42	9	7	67	50648	0

Bảng 2: Hà Nội. Phân bố dân số từ 5 tuổi trở lên theo quận cư trú ở Hà Nội vào ngày 31 tháng 3 năm 1994 và ngày 31 tháng 3 năm 1999

Quận cư trú vào ngày 31 tháng 3 năm 1999	Tổng số phòng vãn	Quận cư trú vào ngày 31 tháng 3 năm 1994												
		Ba Đình	Hoàn Kiếm	Hai Bà Trưng	Đống Đa	Tây Hồ	Thanh Xuân	Cầu Giấy	Sóc Sơn	Đông Anh	Gia Lâm	Từ Liêm	Thanh Trì	Không khai báo
Hà Nội	2268439	176339	161103	301150	272125	78225	99292	72081	218692	234003	293532	159411	202486	2586
Ba Đình	172453	160865	3424	2163	3316	470	395	373	127	204	385	552	179	223
Hoàn Kiếm	147975	871	143692	1440	1143	85	131	82	53	89	190	103	96	321
Hai Bà Trưng	296827	1586	3711	284445	3812	169	658	217	229	412	579	366	643	487
Đống Đa	271125	5236	5349	5542	249611	404	1249	566	372	608	783	895	510	522
Tây Hồ	80513	1208	831	649	827	76292	58	71	66	80	97	283	51	150
Thanh Xuân	111251	2044	1413	3024	6775	222	95297	454	271	293	395	557	506	293
Cầu Giấy	81398	2905	1057	1215	3127	306	537	69704	466	678	565	646	192	35
Sóc Sơn	217364	45	64	69	179	18	99	74	216172	169	144	282	49	45
Đông Anh	232528	127	132	106	232	15	73	62	257	230512	304	562	146	59
Gia Lâm	294522	437	712	549	980	72	123	90	311	419	289591	910	328	251
Từ Liêm	158235	616	384	377	836	126	312	270	272	440	314	154080	208	54
Thanh Trì	204248	399	334	1571	1287	46	360	118	96	99	185	175	199578	146